

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

3-МАХСУС СОН

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ
СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР-3

JOURNAL OF SOCIAL STUDIES
SPECIAL ISSUE-3

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

№SI-3 (2024) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9556-2024-SI-3>

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:
Сеитов Азамат Пулатович
доктор социологических наук
(Doctor of sociology, DSc)

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:
Сабирова Умида Фархадовна
доктор социологических наук
(Doctor of sociology, DSc)

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD:

22.00.01–Социология назарияси, методологияси ва тарихи. Социологик тадқиқотлар усуллари.
Теория, методология и история социологии. Методы социологических исследований.
Theory, methodology and history of sociology. Methods of sociological research.

Бекмурадов Мансур Бобомурадович
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Каланов Комил Куллахматович
кандидат социологических наук, профессор (Узбекистан)
Убайдуллаева Раиса Турсуновна
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Негматова Шахзода Шухратовна
доктор философских наук, профессор (Узбекистан)
Шайылдаева Асель Кокоевна
кандидат социологических наук (Кыргызстан)

Исмаилов Алишер Агзамович
доктор экономических наук, (Узбекистан)
Щепилова Галина Германовна
доктор философских наук, профессор (Россия)
Рожанский Михаил Яковлевич
кандидат философских наук (Россия)
Маматов Нормурат
доктор философских наук, профессор (Узбекистан)
Бурнашев Рустам Ренатович
кандидат философских наук, профессор (Казахстан)

22.00.02–Ижтимоий тузилиш, ижтимоий институтлар ва турмуш тарзи
Социальные структуры, социальные институты и образ жизни
Social structures, social institutions and way of life

Умаров Абсалом Адилевич
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Холбеков Абдугани Жуманазарович
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Шайхисламов Рафаэль Бадретдинович
доктор социологических наук, профессор (Россия)
Акулич Мария Михайловна
доктор социологических наук, профессор (Россия)

Антонио Алонсо Марсос
доктор политических наук, профессор (Испания)
Фадеева Любовь Александровна
доктор социологических наук, профессор (Россия)
Виктор Агаджаньян
доктор философии по социологическим наукам,
профессор (США)

22.00.03–Ижтимоий онг ва ижтимоий жараёнлар социологияси.
Социология социального сознания и социального процесса.
Sociology of social consciousness and social process

Аликариев Нуритдин Сапаркариевич
доктор экономических наук, профессор (Узбекистан)
Матибаев Тасполат Балтабаевич
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Николов Стефан
доктор философии по социологическим наукам, (Болгария)

Мирзахмедов Абдирашид Мамасидикович
доктор философских наук, профессор (Узбекистан)
Ли Ци
доктор исторических наук, профессор (Китай)
Сухомлинова Марина Валерьяновна
доктор социологических наук, профессор (Россия)

www.tadqiqot.uz решают задачи, предусмотренные Стратегией Узбекистана 2030, направленные на развитие науки за счет внедрения достижений научных исследований ученых и служащих их признанию в международном научном сообществе. Так, каждой статье, опубликованной в журнале, присваивается номер DOI (Crossref). Журналы включены в международные индексные базы данных. Входит в список журналов ВАК Узбекистана.

22.00.01-Социология назарияси, методологияси ва тарихи. Социологик тадқиқотлар усуллари.
Теория, методология и история социологии. Методы социологических исследований.
Theory, methodology and history of sociology. Methods of sociological research.

Пармонов Фарход Ярашевич
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Толипов Файзулла Саидович
кандидат исторических наук, доцент (Узбекистан)
Алимухамедова Нодира Ядгаровна
доктор философии по философским наукам (Узбекистан)

Камалова Хатира Сабыровна
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)
Тагиева Гулсум Гафуровна
доктор философии по социологическим наукам (Узбекистан)
Ахмедова Феруза Медетовна
доктор философии по социологическим наукам (PhD)
(Узбекистан)

22.00.02-Ижтимоий тузилиш, ижтимоий институтлар ва турмуш тарзи
Социальные структуры, социальные институты и образ жизни
Social structures, social institutions and way of life

Аликариёва Аълохон Нуриддиновна
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)
Зайтов Элёр Холмаматович
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)
Қозоқов Собиржон Зокиржонович
доктор философии по социологическим наукам (Узбекистан)

Мирзахмедов Хуршид Абдирашидович
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)
Қаюмов Қахрамон Нозимжонович
доктор философии по социологическим наукам (Узбекистан)
Рахимбаева Дилбархон Абдулхамитовна
кандидат философских наук, доцент (Узбекистан)

22.00.03-Ижтимоий онг ва ижтимоий жараёнлар социологияси.
Социология социального сознания и социального процесса.
Sociology of social consciousness and social process

Махкамов Қодиржон Одилжонович
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)
Доспанова Дилара Уракбаевна
кандидат филологических наук, доцент (Узбекистан)

Каримов Бобир Шаропович
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Якубов Ильдар Харрасович
кандидат политических наук, доцент (Узбекистан)

Page Maker | Верстка | Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

1. Sodiqova Shohida RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING KEKSALAR UCHUN IMKONIYATLARI VA XAVFLARI.....	9
2. Karimov Bobir FASILITATIV LIDERLIK – BOSHQARUVDA DEMOKRATIK JARAYONLARNI RIVOJLANTIRISH OMILI SIFATIDA.....	18
3. Алексеева Виктория ОСОБЕННОСТИ ВОСПРИЯТИЯ МОЛОДЕЖЬЮ СОЦИАЛЬНЫХ ЛИФТОВ В ПРОЦЕССЕ СОЦИАЛЬНОЙ МОБИЛЬНОСТИ.....	26
4. Якубов Ильдар СОВРЕМЕННЫЕ КОНЦЕПЦИИ УПРАВЛЕНИЯ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ.....	38
5. Ахмедов Нодир ИНФОРМАЦИОННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ В УЗБЕКИСТАНЕ: ПРОБЛЕМЫ ФЕЙКОВЫХ НОВОСТЕЙ И МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ БОРЬБЫ.....	45
6. Abduraxmonova Manzuraxon, Sultonova Nazokatxon KVADROBERLAR SUBMADANIYATI – DEVIANT XULQ-ATVOR SIFATIDA.....	53
7. Alikariyeva A’loxon TA’LIM SIFATI MENEJMENTI TIZIMINI JORIY ETISH MUAMMOLARI.....	59
8. Berdimuratova Alima, Kamalova Khatira, Baymurzaev Azamat GLOBALLASIW DÁWIRINDE QARAQALPAQSTANLÍ JASLARDIŃ QÁDIRIYATLARĜA BAĜDARLANGANLÍĜI MÁSELELERI.....	67
9. Mirzaxmedov Xurshid SOTSIAL TRANSFORMATSIYA: YOSHLAR.....	81
10. Zaretdinova Nesibeli, Hakimniyazova Mavluda MEHNAT MIGRATSIYASINING DEMOGRAFIYAGA TA’SIRI.....	89
11. Mo‘minov Zokirjon IJTIMOIY MOBILLIK TURLARI: VERTIKAL VA GORIZONTAL IJTIMOiy MOBILLIK HAQIDA TUSHUNCHA.....	96
12. Узакова Зарина ДОШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК ЭТАП ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОГО КАПИТАЛА ДЕТЕЙ С ИНВАЛИДНОСТЬЮ.....	103
13. Alimuxamedova Nodira «MILLAT» HODISASINI TUSHUNISHDA ILMIY-NAZARIY YONDASHUVLAR.....	110
14. Radjabova Aziza GLOBAL GEOSIYOSIY VA GEOIQTISODIY O‘ZGARISHLAR VA ULARNING MINTAQAVIY XAVFSIZLIKNI TA’MINLASH, NIZOLARNING OLDINI OLISHGA TA’SIRI.....	117

15. Dulanbayeva Oygul ZAMONAVIY JAMIYAT SHAROITIDA DIN VA IQTISODIY INSTITUTLARNING O'ZARO ALOQADORLIGI.....	123
16. Bekmurodov Xusan “MAHALLA YETTILIGI” – JAMIYATDA IJTIMOIIY MUNOSABATLARNI TAKOMILLASHTIRISHNING YANGI MEXANIZMI SIFATIDA (SOTSIOLOGIK TAHLIL).....	129
17. Samadov Shohzod FUQAROLIK JAMIYATI INSTITUTLARINING IJTIMOIIY TRANSFORMATSIYASIGA DOIR QARASHLAR (SOTSIOLOGIK TAHLIL ASOSIDA).....	135
18. Мирзаева Шахноза НОВЫЙ УЗБЕКИСТАН: ГЕНДЕРНОЕ РАВЕНСТВО В СФЕРЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА.....	142
19. Mirjavxarova Farida TRANSFORMATSION JAMIYATDA HARBIYLIK KASBI: ORIENTATSIYA VA DEFORMATSIYA (KASBIY BUZILISH) SABABLARI, OMILLARI VA UNING NAMOYON BO'LISHI.....	148
20. Xaytboev Boburjon INSON, FAN VA TEXNIKA TUSHUNCHALARI – FALSAFIY TADQIQOD OBYEKTI SIFATIDA.....	155
21. Xo'jamqulov Adham YANGI O'ZBEKISTONNING YOSHLARGA DOIR SIYOSATI: YOSHLAR IJTIMOIIY KAPITALINI RIVOJLANTIRISH OMILI SIFATIDA.....	162
22. Qobilov Uchqun DAVLAT BOSHQARUVINI RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA DAVLAT XIZMATCHILARINING KASBIY KOMILLIGINI SHAKLLANTIRISH.....	169
23. A'zamova Kumush INSON QADRINI YUKSALTIRISHDA IJTIMOIIY DAVLAT MEXANIZMLARINING REGULYATIV FUNKSIYASINI RIVOJLANTIRISH.....	176
24. Tajieva Dilnoz YANGI O'ZBEKISTON TARAQQIYOTIDA XOTIN-QIZLARNING O'RNI VA MAVQEI: SOTSIOLOGIK TAHLIL.....	183
25. Xaydarova Javohira RAHBAR AYOLLARNING BOSHQARUV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING XORIJ TAJRIBASI.....	189
26. Каюмова Райхона МАХАЛЛЯ В УЗБЕКИСТАНЕ: ИСТОРИЧЕСКИЙ ИНСТИТУТ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ И СОВРЕМЕННОЙ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ.....	198

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

A'zamova Kumush,

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi
Davlat boshqaruvi akademiyasi tayanch doktoranti
e-mail: azamovakumush@gmail.com

INSON QADRINI YUKSALTIRISHDA IJTIMOY DAVLAT MEXANIZMLARINING REGULYATIV FUNKSIYASINI RIVOJLANTIRISH

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.14564818>

ANNOTATSIYA

Maqolada inson qadrini yuksaltirishda ijtimoiy davlat mexanizmlarining regulyativ funksiyasini rivojlantirishga oid yondashuvlar sotsiologik tahlil qilingan. Inson qadrini yuksaltirishda davlat mexanizmlaridan regulyativ (tartibga solish) funksiyasini o'rganish, tizimli tahlil qilish hamda ijtimoiy davlatda inson qadrini yuksaltirish atroflicha o'rganilgan. Ijtimoiy davlat mexanizmlarining tartibga solish funksiyasini rivojlantirish insoniy qadriyatlarini oshirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shuningdek, aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarini aniqlash va ularga moddiy va ma'naviy ko'mak berish, ushbu jarayonda mutasaddi shaxslarning ishtiroki minimallashtirilish yo'llari ko'rsatilgan. Inson qadrini yuksaltirishda xizmat qiladigan manfaatdor vazirlik va idoralar o'rtasida to'siqlarsiz axborot hamda zaruriy ma'lumotlarni almashish tizimi ishga tushirilish ijtimoiy zarurat ekanligi alohida e'tirof etilgan.

Kalit so'zlar: inson qadri, ijtimoiy himoya, ijtimoiy davlat, regulyativ funksiya, mexanizm, ijtimoiy ko'mak, ijtimoiy xizmat, ijtimoiy adolat.

A'zamova Kumuш,

Базовый докторант Академии государственного управления
при Президенте Республики Узбекистан
e-mail: azamovakumush@gmail.com

РАЗВИТИЕ РЕГУЛИРУЮЩЕЙ ФУНКЦИИ МЕХАНИЗМОВ СОЦИАЛЬНОГО ГОСУДАРСТВА В ПОВЫШЕНИИ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ДОСТОИНСТВА

АННОТАЦИЯ

В статье представлен социологический анализ подходов к развитию регулирующей функции механизмов социального государства в повышении человеческого достоинства. При изучении регулятивной (регулирующей) функции государственных механизмов в повышении человеческого достоинства, систематическом анализе и повышении человеческого достоинства в социальном государстве подробно изучены. Развитие регулятивной функции механизмов социального государства имеет решающее значение в повышении человеческих ценностей. А также способы выявления слоев населения, нуждающихся в социальной защите и оказания им материальной и моральной поддержки, а также способы минимизации участия чиновников в этом процессе. Особо было признано, что социальной необходимостью является запуск системы обмена информацией и

необходимой информацией между заинтересованными министерствами и ведомствами, служащей повышению человеческого достоинства.

Ключевые слова: человеческое достоинство, социальная защита, социальное государство, регулирующая функция, механизм, социальная поддержка, социальное обслуживание, социальная справедливость.

Azamova Kumush,

Basic doctoral student of the Academy
of Public Administration under the President
of the Republic of Uzbekistan
e-mail: azamovakumush@gmail.com

DEVELOPMENT OF THE REGULATORY FUNCTION OF THE MECHANISMS OF THE SOCIAL STATE IN RAISING HUMAN VALUE

ABSTRACT

The article presents a sociological analysis of approaches to the development of the regulatory function of the mechanisms of the social state in increasing human dignity. When studying the regulatory (regulating) function of state mechanisms in increasing human dignity, systematic analysis and increasing human dignity in the social state are studied in detail. The development of the regulatory function of the mechanisms of the social state is of decisive importance in increasing human values. As well as ways to identify segments of the population in need of social protection and providing them with material and moral support, as well as ways to minimize the participation of officials in this process. It was especially recognized that the social need is the launch of a system of exchange of information and the necessary information between interested ministries and departments, serving to increase human dignity.

Keywords: human values, social protection, social state, regulatory function, mechanism, social support, social services, social justice.

KIRISH

Bugungi O‘zbekistonda inson qadri davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. So‘nggi yillarda mamlakatda inson huquqlari, qadr-qimmatini yuksaltirish va fuqarolarning hayot sifatini oshirish bo‘yicha keng qamrovli islohotlar amalga oshirilmoqda. Prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan “Inson qadri uchun” tamoyili davlat siyosatining asosiy ustuni sifatida belgilandi. Ushbu tamoyil barcha qarorlar va islohotlarning markaziga inson manfaatlarini qo‘yishni ko‘zda tutadi. Jumladan, Shavkat Mirziyoyev o‘z nutqlarining birida “Inson qadri biz uchun qandaydir mavhum, balandparvoz tushuncha emas. Inson qadri deganda, biz avvalo, har bir fuqaroning tinch va xavfsiz hayot kechirishini, uning fundamental huquq va erkinliklarini ta‘minlashni nazarda tutamiz” deya alohida ta‘kidlagan edilar [1].

Darhaqiqat, hozirgi vaqtda yurtimizda inson huquqlari sohasida amalga oshirilayotgan jadal islohotlar o‘zining shiddati va keng qamrovi bilan faqat yurtdoshlarimizni emas, balki xorijlik siyosatchilar, olim-u mutaxassislarning ham e‘tiborini o‘ziga jalb etmoqda. Bugungi kunda jahon hamjamiyati tomonidan mamlakatimizga nisbatan “Yangi O‘zbekiston” degan iboraning qo‘llanilayotgani tarixan qisqa davr davomida mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar, o‘zgarish va yangilanishlarga berilayotgan o‘ziga xos munosib tarif deyishimiz mumkin. Bu haqda Davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev ta‘biri bilan aytganda, Yangi O‘zbekiston – bu “Xalq manfaati hamma narsadan ulug‘”, degan ezgu g‘oya amaliy ishlar bilan o‘z tasdig‘ini topayotgan zamondir [2].

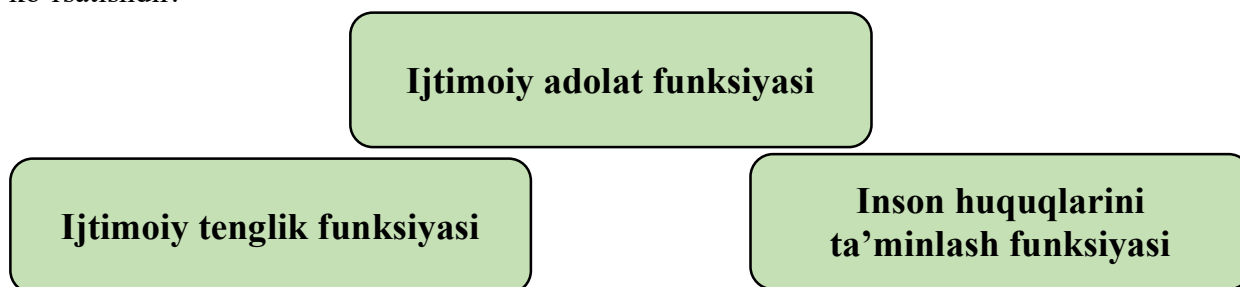
Jumladan, bugungi kunda inson qadrini yuksaltirish uning huquqlarini himoya qilish hamda aholini ijtimoiy himoyalash tizimini yanada takomillashtirishda mavjud tajribani tanqidiy-tahliliy o‘rganish, ushbu sohadagi muammoli nuqtalarni aniqlash, ijtimoiy davlat mexanizmlaridan aynan tartibga solish funksiyasini faollashtirish orqali ijtimoiy davlatning tartibga solish funksiyasini samaradorligini oshirishni muhimligi. Shuningdek, inson qadrini yuksaltirishning tartib-tamoyillari, mezonlarni va hamda

ko'rsatkichlar doirasini aniqlash, ijtimoiy davlat mexanizmlaridan tartibga solish funksiyasini ilmiy-amaliy baholash muhim ahamiyat kasb etadi.

METODOLOGIYA

Ijtimoiy davlat mexanizmlarining tartibga solish funksiyasini rivojlantirish insoniy qadriyatlarni oshirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ijtimoiy davlat mexanizmlari deganda shaxslar, guruhlar va davlat o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi institutlar va jarayonlar tushuniladi. Ushbu mexanizmlarning tartibga solish funksiyasi quyidagilarni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega (1-chizma).

1) Ijtimoiy adolat – bu insonlarning ijtimoiy hayotida adolatni ta'minlash va ularning huquq va burchlarini teng va adolatli tarzda ta'minlash bo'yicha tushunchadir. Bu konsepsiya insonlar o'rtasidagi tenglik, ehtiyojlar va imkoniyatlar asosida amalga oshiriladi. Ijtimoiy adolatning maqsadi har bir insonning qadriyatini tan olish va ularga barcha ehtiyojlariga muvofiq ravishda xizmat ko'rsatishdir.

1- chizma. Ijtimoiy davlat mexanizmlarning tartibga solish funksiyasi

2) Ijtimoiy tenglik funksiyasi – bu iqtisodiyot va ijtimoiy fanlarda tadqiq etiluvchi mexanizm bo'lib, u ijtimoiy tenglikka erishish uchun amalga oshiriladigan amaliy yoki nazariy funksiyalarni ifodalaydi. Bu funksiyalar ijtimoiy va iqtisodiy resurslarni adolatli taqsimlash, imkoniyatlarni tenglashtirish va kambag'allikni kamaytirishga qaratilgan bo'ladi.

3) Inson huquqlarini ta'minlash funksiyasi – bu davlatlar, tashkilotlar va jamoat tashkilotlari tomonidan amalga oshiriladigan harakatlar hisoblanadi, ularning maqsadi har bir insonning asosiy huquqlari va erkinliklarini himoya qilish va amalga oshirishdir. Ijtimoiy davlat mexanizmlarining tartibga solish funksiyasining rivojlanishini turli nazariylar orqali tushunish mumkin [3].

Jumladan ijtimoiy shartnoma nazariyasiga to'xtaladigan bo'lsak shaxslar o'z huquq va erkinliklarini himoya qilish uchun davlat bilan shartnoma tuzadilar. Fransiyalik faylasuf, sotsiolog va musiqashunos Jon Jak Russo "Ijtimoiy shartnoma" asarida ijtimoiy shartnomani odamlarning umumiy irodaga ega bo'lishini ta'minlovchi mexanizm sifatida ko'rsatadi. Russoning fikricha, "Davlat jamiyatning umumiy irodasini va adolatni ta'minlashga xizmat qiladi" [4].

Jon Lokk ijtimoiy shartnomani insonlarning tabiiy huquqlarini himoya qilish va davlatni shu maqsadda tashkil etish sifatida ko'radi. Unga ko'ra, davlat odamlarning hayot, erkinlik va mulk huquqlarini himoya qilish uchun barpo etilgan bo'lishi kerak deya ta'riflaydi. Shuningdek inson huquqlari nazariyasi ham mavjud bo'lib bu nazariyaga ko'ra inson huquqlari va qadr-qimmatini himoya qilish muhimligini ta'kidlaydi. Inson huquqlari nazariyasi keng konsepsiya bo'lib, insonlarning tabiiy, universal va ajralmas huquqlari va ularning himoyasiga oid prinsiplarni o'rganadi. Bu nazariya asosida inson huquqlarining kelib chiqishi, turlari, ahamiyati va ularni ta'minlash mexanizmlari haqidagi tushunchalar shakllangan.

Bugungi kunda inson qadr-qimmatini yuksaltirish uchun O'zbekiston Respublikasi Yangi tahrirdagi Konstitutsiyasining bir qator moddalarda mustahkamlab qo'yilgan. Jumladan, inson huquqlari va erkinliklarini himoya qilish bo'yicha Konstitutsiyaning 13-moddasida har bir shaxsning huquq va erkinliklari oliy qadriyat sifatida tan olinishi belgilangan. Bu norma davlatning fuqarolar huquqlarini ta'minlashga majbur ekanligini ko'rsatadi. Shaxsiy erkinlik va daxlsizlik uchun esa Konstitutsiyaning 25-moddasida har kimning erkinlik va shaxsiy daxlsizlik huquqi himoya qilinishi

ta'kidlangan. Shuningdek, inson qadrini yuksaltirish uchun uning xavfsizligi va shaxsiy hayotini hurmat qilish zarurligini anglatadi.

Bundan tashqari ijtimoiy himoya huquqi 39-modda ijtimoiy himoya huquqini kafolatlaydi. Har kim qarilik, mehnat qobiliyatini yo'qotish yoki turmushda ehtiyoj sezish kabi holatlarda davlatdan ijtimoiy yordam olishga haqli ekanligi ko'rsatilgan. Bu norma insonning qadrini saqlab qolish va ularni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan. Shuningdek, ta'lim olish huquqi Konstitutsiyaning 41-moddasida har bir fuqaroning bilim olish huquqi ta'minlanishi belgilangan. Bu norma inson qadrini oshirishda ta'limning muhim o'rin tutishini anglatadi [5].

O'zbekiston Konstitutsiyasi fuqarolar huquq va erkinliklarini kafolatlash orqali inson qadrini yuksaltirishning huquqiy asoslarini yaratadi. Ushbu me'yorlar inson qadr-qimmatini ta'minlashda ijtimoiy davlatning asosiy regulativ funksiyalari hisoblanadi. Bizga ma'lumki, jamiyatda qachonki adolat, tenglik, g'amxo'rlik bo'lsagina shu jamiyatda inson qadri yuksak bo'ladi. Sotsiologiyada adolatga ikki xil qarash bo'lib, biri hamma boylik va imkoniyatlar hammaga teng taqsimlanishi kerak deydi – bu distribyutiv adolat, deb ataladi, ikkinchisi boylik va imkoniyatlar har kimning qilgan mehnati va erishgan yutuqlariga qarab bo'linishi kerak, deydi – bu hissaviy yoki kontribyutiv adolat, deb ataladi. Bu ikki yondashuv juda keskin yondashuv bo'lib, ularning biriga amal qilgan jamiyat muammolardan aziyat cheka boshlaydi va tanazzulga uchraydi.

Distribyutiv adolat tarafdorlariga biz sobiq Savet tuzumini olishimiz mumkin hamma teng bo'lgan boy ham kambag'al ham bo'lmaydigan jamiyat hisoblanadi. Sovetlar qurgan davlat ana shu tamoyilga asoslangan bo'lib, mafkuraga ko'ra unda daromadlar ham, imkoniyatlar ham har kimga teng berilishi, jamiyatda boy va kambag'allar, savodli va savodsizlar bo'lmasligi kerak. Bu yondashuvning afzalligi juda ko'p: "har kim qonun oldida barobarligi, har kim bepul ta'lim va tibbiy yordam olishi" kabi qadriyatlar aynan shu falsafaga asoslangan [6].

Ammo, distribyutiv adolat jiddiy bir muammoni ham keltirib chiqaradi: umumiy manfaatlardan hamma bilan teng ulush olgan odam hech narsaga intilmay qo'yadi, o'z mehnati samaradorligini oshirmaydi. Bunday muhitda odam hech nima qilmasa ham, hamma qatori jamiyat ne'matlaridan bahramand bo'laveradi. Va aksincha – ko'p mehnat qilgan va jamiyatga ko'p foyda keltirgan odam ham undan kamroq harakat qilganlar qatori ulush oladi. Natijada jamiyatda yangilikka intilish, ilm-fan va texnologiyani rivojlantirish orqaga ketadi. Jamiyat o'sishdan to'xtaydi. Bu muammoni kontribyutiv adolat prinsipi hal qiladi: u har kimga uning mehnati va umumiy farovonlikka qo'shgan hissasiga qarab ulush berish kerakligini targ'ib qiladi. Bu yondashuv ham kuchli fazilatlarga ega: intiluvchan yoshlarga rag'bat berish, yaxshi mehnatni mukofotlash kabi qadriyatlar shu falsafaga asoslangan.

Ammo, bu yondashuvda ham bir yaqqol kamchilik bor: u jamiyatda sinflar paydo bo'lishiga, bu sinflar bir-biridan keskin uzoqlashishiga va dushmanlashishiga olib keladi. Bu yondashuvning asosiy quroli raqobat bo'lib, odamlarga hech bir qoidasiz ochiq raqobat qilishga qo'yib berilsa, ular me'yorni bilmaydilar. Bunday muhitda boyning bolasi hech bir iste'dodga ega bo'lmasa ham, bilim olish uchun barcha imkoniyat va sharoitga ega bo'ladi, kambag'al bolasi esa kuchli iste'dodi bo'lsa ham, bilim olish imkoniyatida keskin cheklangan bo'ladi. Natijada boy tabaqa avlodlar osha boyligicha – nochorlar nochorligicha qoladi.

Shuningdek, bugungi kunda Ijtimoiy davlat mexanizmlarining tartibga solish funksiyasini rivojlantirish bir qancha yo'llari mavjud:

Birinchi, institutlarni mustahkamlash – bu o'z navbatida sud, parlament va huquqni muhofaza qilish organlari kabi institutlarni mustahkamlash ijtimoiy davlat mexanizmlarining tartibga solish funksiyasini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Ikkinchi, qonunlar va siyosatlarni takomillashtirish – bu ayni paytda ijtimoiy adolat, tenglik va inson huquqlarini ilgari surish uchun qonunlar va siyosatlarni takomillashtirish ijtimoiy davlat mexanizmlarining tartibga solish funksiyasini rivojlantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Uchinchi, jamoat ishtirokini kuchaytirish – bu qarorlar qabul qilish jarayonlarida jamoatchilik ishtirokini kuchaytirish ijtimoiy davlat mexanizmlarining tartibga solish funksiyasini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. To'rtinchi, oshkorlik va hisobdorlikni qo'llab-quvvatlash: Davlat institutlarida shaffoflik va hisobdorlikni rag'batlantirish ijtimoiy davlat mexanizmlarining tartibga solish funksiyasini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

So'ngi yillarda yurtimizda olib borilayotgan islohotlar orqali erishilgan barcha yutug' va natijalar jahon hamjamiyati va bir qator xorijiy ekspertlarning alohida e'tirofiga sazovor bo'layotganligi hammamizni behad xursand qilayotgani shubhasiz, albatta.

Xususan, "Medium" xalqaro internet nashrida "O'zbekistonning Uchinchi Renessans poydevoriga insonparvarlik va ilm-fan asos bo'ladi" mavzusidagi chop etilgan maqolada O'zbekistonda ro'y berayotgan o'zgarishlar ahamiyatga molik islohotlar bugun dunyo siyosatida o'ziga xos yangi to'lqinni ko'rsatayotganligini anglatadi.

Shu bilan birga, muallif o'zining maqolasida amerikalik olim Eforim Gurmanning Shavkat Mirziyoyev davlat rahbarlari orasida birinchilardan bo'lib, o'z siyosatida xalqini kelajakda emas bugundan boshlab yaxshi yashashi kerak degan g'oyani ilgari surdi, degan fikrlarini keltirish bilan O'zbekistonning hozirgi siyosati boshqa ko'plab xalqaro ekspert tomonidan ham e'tirof etilayotganligini qayd etgan [7].

Bundan shuni anglash lozimki, mamlakatimizda insonparvarlik borasida amalga oshirilayotgan kuchli ijtimoiy siyosat zamirida avvalo xalqimiz va fuqarolarimizni rozi qilish davlatimizning o'z oldiga qo'ygan buyuk maqsadlaridan biridir. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev bu haqda "insonparvarlik ruhi bilan yo'g'irilgan bunday islohotlarimiz buyuk Alisher Navoiy bobomizning bitta ko'ngli o'ksik odamni xursand qilish – Ka'bani obod etish bilan barobar, degan teran ma'noli so'zlariga, mehr-oqibat, saxovat, olijanoblik kabi fazilatlarini doimo qadrlab, ulug'lab yashaydigan xalqimizning orzu intilishlariga har tomonlama uyg'un va hamohangdir" [8].

Bundan ko'rinadiki bugun O'zbekiston ijtimoiy davlat maqomiga har jihatdan tayyor. Ijtimoiy davlat bizda asrlar davomida shakllanib kelgan bo'lsa ham fanga birinchi marta 19-asr o'rtalarida L.Fon Shteyn tomonidan ishlab chiqilgan, so'ngra, ma'lumki, Germaniyada O. Fon Bismark, Buyuk Britaniyada V.Beverij tomonidan hayotga tatbiq etilgan farovonlik davlati tamoyillari Yevropa mamlakatlari butun asr davomida. Keyinchalik bu tamoyillar ijtimoiy bozor iqtisodiyoti va farovonlik jamiyati nazariyasi uchun retseptlar bilan to'ldirildi.

Lorents Fon Shteyn (1815-1890) nemis sotsiologi va huquqshunos bo'lib, u "ijtimoiy davlat" tushunchasini ilmiy muomalaga kiritgan asosiy nazariyotchilardan biri hisoblanadi. Uning ijtimoiy davlat haqidagi qarashlari, ayniqsa, jamiyatdagi sinfiy tengsizlikni kamaytirish va davlatning ijtimoiy funksiyalarini kuchaytirishga qaratilgan. Fon Shteynning fikricha, farovonlik davlatining vazifasi "tabaqalarning erkin ijtimoiy harakati har xil turdagi huquqiy to'siqlarni bartaraf etish; jamoat ehtiyojlarini bartaraf etishga g'amxo'rlik qilish; iqtisodiy mustaqillikka erishish uchun yetarli kapitalga ega bo'lmaganlarga ijtimoiy yordam berish zarur"ligi haqida so'z yuritgan [9]. Fon Shteynning ijtimoiy davlat haqidagi nazariyalari davlatning faqat huquqiy va siyosiy emas, balki ijtimoiy jihatdan ham faol bo'lishi kerakligini ko'rsatadi. U davlatni ijtimoiy adolatni ta'minlashning asosiy mexanizmi sifatida ko'rib, uning ijtimoiy vazifalarini kengaytirishga chaqirgan. Bu g'oyalar hozirgi ijtimoiy davlat konsepsiyasining shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatgan.

ASOSIY QISM

Ijtimoiy davlat mexanizmlarini ochishda birinchi o'rinda ijtimoiy davlatning asosiy vazifalarini bilish zarur avvalo – fuqarolarning ijtimoiy himoyasini ta'minlash, hayot sifatini oshirish va ularning huquq va manfaatlarini himoya qilishdir. Bu jarayonda regulyativ funksiyalar davlatning ijtimoiy-siyosiy tizimini barqaror saqlash, inson qadrini yuksaltirishga xizmat qiluvchi mexanizmlarni ishlab chiqish va amalga oshirish orqali ta'minlanadi. Inson qadrini yuksaltirishda ijtimoiy davlat mexanizmlarining regulyativ funksiyasini rivojlantirishning tahlili va natijalari jamiyatning umumiy holati va taraqqiyotiga ko'p jihatdan ta'sir ko'rsatadi.

Shu jihatdan avvalo davlat tomonidan qabul qilingan yangi qonunlar va me'yorlar inson huquqlarini himoya qilish va ijtimoiy adolatni ta'minlashga qaratilgan. Bu himoya mexanizmlarini kuchaytirish va ularning samaradorligini oshirish imkonini beradi. O'zbekistonda inson qadrini yuksaltirishga qaratilgan islohotlar doirasida ko'plab qonunlar, farmonlar va qarorlar qabul qilinmoqda.

Masalan, 2022-yil 28-yanvarda qabul qilingan "Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi" inson qadrini yuksaltirishga qaratilgan muhim tashabbuslarni o'z ichiga oladi. Shuningdek, 2023-yil 28-fevralda tasdiqlangan davlat dasturida ham inson qadrini yuksaltirish va erkin fuqarolik jamiyatini rivojlantirish bo'yicha qator chora-tadbirlar belgilangan [10]. Bundan tashqari, xotin-qizlarning huquq va

manfaatlarini himoya qilish, gender tenglikni ta'minlash, onalik va bolalikni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan qonunlar va qarorlar ham qabul qilinmoqda[11].

Shu bilan birga, mahalla institutini rivojlantirish, davlat boshqaruvi tizimini takomillashtirish, qonun ustuvorligini ta'minlash va fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilishga qaratilgan hujjatlar ham inson qadrini yuksaltirishga xizmat qilmoqda. Umuman olganda, O'zbekistonda inson qadrini yuksaltirishga qaratilgan qonunlar, farmonlar va qarorlar muntazam ravishda qabul qilinib, ularning soni ortib bormoqda.

Hozirgi kunda institutsional tartiblarning yaxshilanishi, davlat muassasalari, huquq-tartibot organlari va ijtimoiy himoya tizimlari orasidagi hamkorlikni kuchaytirish inson qadrini yuksaltirishda muhim rol o'ynaydi. Ijtimoiy davlat zaruriy hodisadir, chunki u jamiyatda sinflar va millatlar o'rtasidagi munosabatlar ijtimoiy portlashlar va ijtimoiy qo'zg'alishlarga olib kelmaydigan holatni ta'minlaydi. Davlat o'z fuqarolarining munosib turmush darajasini ta'minlashga ko'maklashmoqda, ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarga alohida g'amxo'rlik ko'rsatmoqda, ta'lim, sog'liqni saqlash, dam olish va odamlarning kundalik turmushi muammolariga katta e'tibor qaratmoqda. Bunday mamlakatda inson eng oliy qadriyat sifatida tan olinadi.

Aytishimiz mumkinki, ijtimoiy sohaning institutsionalizatsiyasi dunyodagi ijtimoiy-siyosiy o'zgarishlar, shaxs maqomidagi o'zgarishlar, zamonaviy jamiyatdagi global o'zgarishlar bilan bog'liq. Dunyoda mustahkam qaror topgan bu davlat va jamoat tuzumining kelib chiqishi har bir davlatga xos bo'lgan xayriya an'analarida yotadi. So'nggi paytlarda ijtimoiy ta'minot institut sifatida eskirganmi, ijtimoiy ta'minot tizimi samarali ishlayaptimi, inson salomatligini yaxshilashga qaratilgan sa'y-harakatlar qilinyaptimi va hokazolar haqida ko'proq savollar tug'ila boshladi.

Ijtimoiy sohaning xalqaro tajribasi shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy ta'minot bo'yicha individual xususiy tashabbuslarni yoyish uchun bir qator huquqiy, siyosiy va iqtisodiy sharoitlarni yaratish kerak. Bu, eng avvalo, bozor iqtisodiyotining huquqiy ta'minotidir. Ikkinchi nuqta – iqtisodiy siyosat. Har bir shaxs uchun bu uning moliyaviy jamg'armalarini himoya qilishni anglatadi. Uchinchi nuqta – ijtimoiy siyosat va fuqarolarni to'liq ta'minlashni o'z oldiga maqsad qilib qo'ymaydigan, balki ijtimoiy himoyaga erishishga qaratilgan ijtimoiy siyosat, uning doirasida individual, shaxsiy tashabbus uchun imkoniyat mavjud. To'rtinchidan, bu qo'shimcha ijtimoiy ta'minot bilan shug'ullanadigan muassasalarning tadbirkorlik faoliyatini tartibga soluvchi qonunlar va qoidalardir. Va nihoyat, individual ijtimoiy ta'minot tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash uchun soliq imtiyozlari mavjud.

Ijtimoiy funksiyaning samaradorligi ko'p jihatdan davlat nazorati va nazorati samaradorligiga bog'liq. Ijtimoiy qonunchilikni amalga oshirish bosqichida ijtimoiy davlatni amalga oshirish mexanizmida nazorat-nazorat funksiyasi va davlatning ijtimoiy funksiyasining o'zaro ta'siri aniq namoyan bo'ladi.

XULOSA

Ijtimoiy davlatning regulyativ funksiyalarini rivojlantirish inson qadrini yuksaltirishda muhim rol o'ynaydi. U inson huquqlari va erkinliklarini himoya qilish, adolatli va teng imkoniyatlar yaratish, ijtimoiy himoya tizimini rivojlantirish va barcha fuqarolar uchun yaxshi hayot sharoitlarini ta'minlashga yordam beradi. Ijtimoiy davlatning regulyativ funksiyalarini kuchaytirish orqali biz inson qadr-qimmatini yuksaltirish va barqaror va adolatli jamiyat qurishga erishamiz.

Ijtimoiy davlatda insoniy qadriyatlarning tartibga solish funksiyasi tartibni saqlash, adolatni ta'minlash va uning a'zolari o'rtasida hamjamiyat va o'zaro hurmat tuyg'usini rivojlantirish uchun muhimdir.

Adabiyotlar/ Литература/ References:

1. Yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Mazkur yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 2023-yil 30-aprel kuni o'tkazilgan O'zbekiston Respublikasi referendumida umumxalq ovoz berish orqali qabul qilingan. 01.05.2023. <https://lex.uz/docs/-6445145>.

2. Mirziyoyev Sh.M. "Hamma islohotlarni, hamma harakatlarni jamiyat bilan birga qilamiz". O'zbekistonning 2022-2026-yillarga mo'ljallangan taraqqiyot strategiyasini belgilash

hamda uni joriy yilda amalga oshirish masalalari muhokamasi yuzasidan videoselektor yig'ilishidagi nutqidan. 26.01.2022. Manba: <https://president.uz/oz/lists/view/4942>.

3. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. To'ldirilgan ikkinchi nashri. – Toshkent: “O'zbekiston” nashriyoti, 2022. – 416-bet.

4. Lokk. Ta'lim to'g'risida ba'zi fikrlar, 1693.

5. Yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Mazkur yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 2023-yil 30-aprel kuni o'tkazilgan O'zbekiston Respublikasi referendumida umumxalq ovoz berish orqali qabul qilingan. 01.05.2023. <https://lex.uz/docs/-6445145>.

6. Vyshinskiy A.Y. “Sotsialisticheskoye pravosoznaniye” (Sotsialistik huquq ongining nazariyasi): Huquqiy tenglik va davlatning ijtimoiy vazifalari haqida fundamental tadqiqot.

7. Marshall T.H. “Citizenship and Social Class”. Cambridge University Press.

8. Prezident Shavkat Mirziyoyev O'zbekiston Respublikasi mustaqilligining 30 yilligiga bag'ishlangan bayram oldidan bergan intervyusi 2021-yil 26-avgust kuni e'lon qilingan. <https://president.uz/oz/lists/view/4595>

9. Fon Shteyn L. “Geschichte der sozialen Bewegungen in Frankreich”. Leipzig: Brockhaus, 1850

10. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Aholini ijtimoiy muhofaza qilish tizimini mustahkamlash” loyihasini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi 2020-yil 30-oktyabrdagi 669-sonli Qarori Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi. 2020-yil 31-oktyabr.

11. Oila va xotin-qizlarni tizimli qo'llab-quvvatlashga doir ishlarni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 07.03.2022 yildagi PF-87-son <https://lex.uz/docs/-5899498?ONDATE=27.05.2024&ONDATE2=29.12.2023&action=compare>

12. Mirziyoyev Sh.M. “Hamma islohotlarni, hamma harakatlarni jamiyat bilan birga qilamiz”. O'zbekistonning 2022-2026-yillarga mo'ljallangan taraqqiyot strategiyasini belgilash hamda uni joriy yilda amalga oshirish masalalari muhokamasi yuzasidan videoselektor yig'ilishidagi nutqidan. 26.01.2022. Manba: <https://president.uz/oz/lists/view/4942>.

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

3-МАХСУС СОН

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ
СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР-3

JOURNAL OF SOCIAL STUDIES
SPECIAL ISSUE-3

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Тадқиқот город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000